

Barna
Gábor

A katolikus restauráció korának Mária-képe

A katolikus egyház Magyarországon a 17. század elejére kizáródott a közhatalmi (vármegyei, városi) struktúrából, kisebbségbe került (SZILAS 1982, 70–71. o.). Helyzetének megváltozását attól remélhette, hogy következetesen épít a trienti zsinat reformtörekvéseire, s azokat – a helyi viszonyokra vonatkoztatva – alkalmazza,

konfesszionalizálódik, felekezetté szerveződik (FREITAG 1995).

A Tridentinum hatásában két tendencia élt egymás mellett: egy uniformizáló törekvés, valamint a helyi, a lokális, a területiális szervező erők befolyása. A zsinat utáni kodifikációs munka egysegiesítette a liturgiát, a római katekizmust s a római breviáriumot is. A korábbi korok egyházmegyei sokszínűségéből a felső egyházi vezetés dinamizmusán keresztül római központosítás és egységesítés lett. Ám ez a központosítás és egységesítés nem szüntette meg teljes egészében a helyi színeket, hanem kisebb-nagyobb mértékben fokozatosan áthatotta a tömegek vallásgyakorlatát és felfogását. A zsinat rögzítette az oltáriszentséggel kapcsolatos tanítást: ekkortól lett az úrnappja jellegzetesen római katolikus ünnep, megfogalmazta a Mária-tisztelet, az ereklye- és képtisztelet helyes formáit (SCHÜTZ 1921; SÖLL 1984), újrafogalmazta az indulgentiatant (BÁLINT–BARNA 1994, 89–98. o.), utat nyitva – mindezekkel is – egy önálló mariológia felfutásának irányába (SÖLL 1984; STÖHR 1992, 320–326. o.).

A 16–17. század társadalmi és valláséleti problémái közepette (török hódoltság, reformáció, katolikus reform) a katolicizmus a középkor buzgótságát újíttotta fel. A bajban a régi aranykor felé fordult (NÉMETH 1940/41, 234. o. HERMANN 1973), amelynek egyik jellemzője a Mária-tisztelet, valamint a szentek – különösen a magyar szentek – tisztelete s a kettő sajátos összefonódása volt.

A 16–17. század folyamán ezért felerősödött a magyarok nagyasszonya, a *Patrona Hungariae*, valamint Árpád-házi szentjeink, különösen Szent István tisztelete. Első szent királyunk addig lokális tisztelete ekkor lépte át a nemzeti kereteket, s a század végére (1686, Buda felszabadítása után) bekerült a római kalendáriumba, azaz egyetemes egyházi elismerést kapott.

1. kép. A lepantói csata ábrázolása a kisoroszi plébániatemplom oltárképén

Mária-tisztelet és sajátos vonásai: törökellenesség és protestánsellenesség

A barokk kor hangsúlyos Mária-tiszteletének kezdetét a lepantói csata (1571) jelezte. A török flotta felett aratott győzelmet a kortársak Mária közbenjárásának és segítségének tulajdonították. (1. kép) Ez meg is adta hosszú időre a Mária-tisztelet alaphangját, karakterét és biztosította vonzerejét – különösen a zárándoklatokban.

Ennek egyik jellemzője az uniformizálás, a jelentősebb külföldi (német, olasz, lengyel) kegyhelyek magyarországi fliációinak kialakulása volt. Ünnepekben, kultuszfliációkban a magyar katolikusság kapcsolódott tehát az egyetemes egyházhoz, ezeket átplántálta magyar földre és – leginkább – a búcsújáró gyakorlatba.

A Mária-tisztelet törökellenes vonását erősítette a keresztény seregek győzelme Bécsnél 1683-ban, amit a passauai *Segítő Szűzanya* (*Mariahilf*), valamint a csestochowai *Szűzanya* (közbevetőleg jegyzem meg: a magyar alapítású pálos rendnek addigra már palládiumává vált kegykép) közbenjárásának tulajdonítottak. Passauban a császári család, a csestochowai *Szűzanya* másolata előtt Bécsnél pedig Sobieski János, a lengyel segítő csapatok parancsnoka imádkozott a keresztény seregek győzelméért. A passauai Mariahilf-képmásolatok közül pedig több kegyképpé, búcsújáró helyé vált az idők folyamán a németek 18. századi betelepülésével (Turbék, Vértessomló, Doroszló stb.). A csestochowai *Szűzanya* kegyképének másolatai szintén megtalálhatók sok kegyhelyen (Sopronbánfalva, Szeged-Alsóváros). Tovább erősítette a Mária-tisztelet törökellenes karakterét az 1716. augusztus 5-i péterváradi győztes csata, ahol – a hagyomány szerint – a nyári melegben köd és hóesés (augusztus 5. Sancta Maria ad Nives = havi Boldogasszony) zavarta meg a török csapatokat, s ez segítette győzelemre Savoyai Jenő seregeit.

A kor Mária-tiszteletének sajátos formáit a könnyező és verejtékező Mária-képek mutatják, amelyek a lokális kultuszok tükrözői, de amelyek közül a máriapócsi nemzetközivé vált.¹

A korabeli értelmezés szerint a Mária-képek egyrészt a keresztények megosztottsága, másrészt pedig a keresztények török (iszlám) elnyomása miatt könnyeztek. Törökellenes vonatkozása van például a pócsi Mária-ikon könnyezésének (1696, 1715, 1905), hiszen az eredeti ikont Papp István török fogságból való megszabadulásának emlékére készítette. Bécsbe szállítása után zajlott a török hadakkal vívott zentai csata (1697), ahol a győzelmet a pócsi könnyező Szűzanya közbenjárásának tulajdonították (2. kép). A pócsi kép könnyezésének az egyházi uniót előmozdító értelmezése is van: az ortodox ruszin templom nem sokkal ezután a görög katolikusok – mindmáig – legnagyobb kegyhelye lett.²

Protestánsellenes a klátóci Mária-ikon és a győri Mária-kép tisztelete. A klátóci Mária-ikont Bethlen Gábor egyik református katonája lándzsával átszúrta, s a kép könnyezni kezdett. A győri Mária-kép pedig Szent Patriknak,

2. kép. A pócsi könnyező Mária-ikon (17. század vége)

¹ BARNA 2001. A pócsi Szűzanya tisztelete megtalálható olasz, svájci és német földön is.

² *Máriapócs 1696 – Nyíregyháza 1996. Történelmi konferencia a máriapócsi Istenszülő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára 1996. november 4–6.* Nyíregyháza, 1996.

az írek nemzeti szentjének napján, 1696. március 17-én vérrel verejtékezett és könnyezett, kifejezván együttérzését az anglikán elnyomás alatt szenvedő katolikus írek iránt (HETÉNY 2000) (3. kép).

Török-, illetőleg protestánsellenes élt kapott egy újabb kegyképtípus: a Jelenések könyvének napba öltözött asszonya (DÁVID 2008, 112., 284–285. o.), akit a csíksomlyói (4. kép) és a szeged-alsóvárosi kegykép is ábrázol (5. kép). A törökellenes jelentést itt nem nagyon kellett belemagyarázni, hiszen a félholdon álló istenszülő alakja minden korabeli ember számára egyértelműen jelezte a kereszténység győzelmét a félholddal jelképezett iszlámon. Ezt az értelmezést az egyes helyi csodatörténetek pedig tovább erősítik. De ekkor kapta protestáns- (unitárius-) ellenes értelmezését a csíksomlyói kegykép is, jóllehet a tolvajos-tetői csatát nem lehet történeti forrásokkal igazolni (MOHAY 2009, 106–133. o.). A napba öltözött asszony ábrázolása (azaz a szeplőtelen fogantatás egyfajta ikonográfiai megjelenítése) azonban mindenütt egyfajta védő-óvó céllal jelent meg a felezetek találkozásainál (katolicizmus – román és délszláv ortodoxia, katolicizmus – iszlám, katolicizmus – protestantizmus).

3. kép. A Szűzanya vérrel verejtékező győri kegyképe (17. század)

Törökellenes jellege volt a lorettói Boldogasszony tiszteletének is. A hagyomány szerint ugyanis Mária názareti házát a Szentföldet elfoglaló iszlám erők elől angyalok menekítették a keresztény Európába. S benne volt ez a tartalom minden egyes, 17–18. században hazánkban épített lorettói kápolna hagyományában (Lorettom, Győr – Kármelita templom, Kolozsvár – ferences templom, Andocs, Máriabesnyő). A Loretto-kápolnák a Dunántúlon egyfajta misztikus védvonalat képeztek az iszlámmal, törökkel szemben (GAÁL 2011).

A hódoltság területén a Mária-tisztelet tartott meg sok közösséget magyarnak és katolikusnak (Somogy, Szeged környéke, Jászság, Csík és Udvarhelyszék).

A máriavölgyi kegykép (Mariatal, Marianka v. Pozsony m.) a verítékező kegyképnek azt a változatát jelenti, amelynél a csodás jelenés a magyarok, az ország veszélyeztetettsége miatt következik be. Nem véletlen tehát, hogy a Patrona Hungariae, Magyarország védőasszonya ábrázolás eredetileg ezt, a máriavölgyi Mária-kegyszobrot követte. A török alóli felszabadulás után e szobor előtt ajánlotta fel 1693-ban I. Lipót osztrák császár és magyar király az országot ismét Mária oltalmába, tudatosan követve Szent István országfelajánlásának legendás, de a magyar köztudatba nagyon belegyökerezett hagyományát³ (6. kép).

³ PÁSZTOR 1942/43. A magyarok Nagyasszonya tisztelete augusztus 15-éhez kapcsolódott sokáig, s összefonódott Szent István augusztus 20-ai ünnepével, és csak 1896-ban nyert önálló ünnepet október 8-ára.

Magyar szentek, a Regnum Marianum és a népi vallásosság

A 16–18. század a Szent István-legendákban talált máriás vonatkozásokat kihangsúlyozta, és a legkisebbnek is nagy jelentőséget tulajdonított (NÉMETH 1940/41, 234. o.). Ezek gyökere a Szent István-hagyományban található. Egyértelművé vált, hogy a felszabadult ország katolikus újjáépítéséhez a keresztény magyar múlt nagy alakjait, az Árpád-ház szent királyait és királylányait lehet és kell segítségül hívni (GALAVICS 1975; GALAVICS 1986). Ők a nagy példaképek és hathatós közbenjárók. Magyarország Szent István óta Mária tulajdona, országa. A török hódoltságot a katolikus közfelfogás a reformáció károkozásának, Isten büntetésének tartotta. A török csak Mária segítségével űzhető ki az országból, ha a nép visszatér Mária tiszteletére. Így fogalmazódik meg az 1600-as évektől kezdve – főleg a jezsuiták révén – a Patrona Hungariae és a Regnum Marianum eszmerendszere, amely már jövőbe tekintő öntudattal fogalmazza meg a Mária-tisztelet és a magyar szentek tiszteletének egységét. Szűz Máriát királynőként ábrázolva gyakran látjuk Szent István és Szent László társaságában, mint például Kolozsvárott az egykori jezsuita, majd piarista templom mellékoltárán vagy a szeged-alsóvárosi ferences templom főoltárán. Ez a Regnum Marianum gondolatkörének szép, ikonográfiai kifejezése.

E kifejezést először Inchofer Menyhért használta 1644-ben.⁴ A Szűzanya az ország mindenkori örököse, Magyarország az ő tulajdona. Az ő pártfogásának köszönheti az ország fennmaradását. Alapelveit azonban még Pázmány Péter megfogalmazta: 1. Magyarország sorsa a katolikus hithez való hűségével függ össze. 2. Magyarország a hősök és szentek szülőföldje volt, míg hű volt katolikus hitéhez. 3. Szűz Mária kezdettől fogva pártfogója a magyar nemzetnek (WACZULIK 1942/43, 724–727. o.). A Regnum Marianum államelmélete szemben állt a 17. században feltörő királyi abszolutizmussal, csak a rendi államformát tartotta a Szent Istvántól rendelt és Szűz Máriától elfogadott, máriás államformának. A rendek, akárcsak a király, Máriától kapják jogaikat. A király *servus et filius, minister fidelis, haereditarius vasallus, Mária kiválasztottja*. Kötelessége a katolikus hit védelme. Ilyen volt II. Ferdinánd, majd Lipót, aki Máriavölgyben felajánlotta felszabadult országát Máriának, Pozsonyban Mária-szobrot állíttatott a következő felirattal: „...Patronae regni Hungariae, Magnae Dominae Nostrae, post Turcam pulsum...” (NÉMETH 1940/41, 260–267. o.) Esterházy Pál herceg Máriának tulajdonította, hogy „annyi eretnokség között a régi igaz pápista hitben mindenkoráig megmaradtanak” (uo. 249. o. KNAPP–TÜSKÉS–GALAVICS 1994).

A máriás ország eszméjének terjesztésében nagy szerepe volt a jezsuitáknak. A jezsuiták alapították a Mária-kongregációkat (az elsőt 1585-ben Kolozsvárott), tagjai a későbbi vezető réteg képviselői (NÉMETH 1940/41, 269. o.). A 17. század közepén alig volt főnemes, főpap, polgári vagy katonai méltóság, aki ne lett volna kongreganista (uo. 271. o.). A 17. és a 18. század amúgy is a vallási társulatok egyik fénykora (TÜSKÉS–KNAPP 2001; TÓTH 2002).

A Regnum Marianum gondolatának terjesztésében a búcsújáró helyek fontos szerepet játszottak. A legkedveltebb máriás tiszteleti forma a búcsújárás volt (NÉMETH 1940/41, 278. o.). Főuraink sok helyet alapítottak. Főleg a hazai kegyhelyeket látogatták (JÁNOSI 1939; NÉMETH 1940/41, 282. o. TÜSKÉS 1993). A búcsújáró helyeknél pedig már a helyi vallásgyakorlási formáknál vagyunk. Megszaporodtak a lokális jelentőségű búcsújáró helyek, s

4. kép. A Napba öltözött asszony csiksomlyói kegyszobra (16. század eleje)

⁴ WACZULIK 1942/43, 726. o. Inchofer Menyhért: *Annales ecclesiastici regni Hungariae* Tom. I. Romae. 1644.

5. kép. A Szegedi Segítő kegyképe (17. század vége)

6. kép. Szent István országfelajánlása (19. század)

hozzájuk kötődően a fogadalmi zarándoklatok (BÁLINT–BARNA 1994, 136–143. o.). A mai kegyhelyhálózatunk lényegében ekkor alakult ki. A Mária-kegyképek és kegyszobrok translációja (az újonnan épített templomokba történő átvitele), öltöztetése és megkoronázása a barokk pompának jellemző megnyilvánulása volt (uo. 129–136. o.). Fontosak voltak a népmissziók (NÉMETH 1940/41, 286. o.), a rózsafüzér-imádság (uo. 287. o.; lásd még: BARNA 2011), ekkor nyerte el Nádasi János magyar jezsuita közreműködésével végleges formáját a lorettói litánia;⁵ mindezeknél most nincs lehetőségünk részletesen elidőzni.

A múlt és a jelen összekapcsolódik, összeköthető tehát. Ennek egyik szép példája a már említett Mariahilf-kegykép népszerűsége és elterjedése, ami annak (is) köszönhető, hogy a korabeli emberek nagy hasonlóságot véltek felfedezni a passai (innsbrucki) Mariahilf-ábrázolás és a Nagy Lajos király adományozta máriacelli *Kincstári Madonna*-ábrázolás között. Ez lehetőséget teremtett a korabeli jelen és a dicső magyar múlt, az elődök Mária-tiszteletének összekapcsolására. Vagy jó példa erre a jezsuita Hevenesi Gabriel: *Ungariae Sanctitatis Indicia... (Régi magyar szentség, avagy ötvenöt magyar szent és boldog)* Nagyszombatban 1692-ben kiadott könyvecskéje.⁶

Az erősödő alfabetizáció jó lehetőségeket kínált részben a vernakuláris (megélt helyi) vallásgyakorlat rögzítésére, részben pedig újítások megjelenésére, terjesztésére és befogadására. Az iskoladrámákon (pl. KILIÁN 1992; MEDGYESY-SCHMICKLI 2009), az anyanyelvi énekeskönyveken (PAKSA 2011), áhítati irodalmon (KNAPP 2011; TÜSKÉS–KNAPP 2002; KNAPP–TÜSKÉS 2004), a sokszorosított kisgrafikai ábrázolásokon, a kis szentképeken (SZILÁRDFY 1984; SZILÁRDFY–TÜSKÉS–KNAPP 1987; SZILÁRDFY 1995) keresztül pedig az egyszerű hívő nép, a társadalom szabályozására, a közösség befolyásolására.

A 16. századtól katolikus és – bármennyire meglepő – protestáns költők verselnek Máriáról: Bornemissza Péter, Rimay János, Csokonai Vitéz Mihály, illetve Nyéki Vörös Mátyás, Kopcsányi Márton, Zrínyi Miklós, Gyöngyössy István, Rákóczi Ferenc, Amadé László, Faludi Ferenc, Cserey Farkas énekelnek róla. A rekatolizációs 17. század jelentős költői teljesítménye Gyöngyössy István: *Rosa-Koszorúja*, a rózsafüzér titkainak megéneklése (ANTALÓCZY–LISZTÓCZKY 2000). A Regnum Marianum máig ismert egyik jellemzője a Lancsics Bonifác bencés szerzetes által a 18. század közepén írott *Boldogasszony anyánk* kezdetű népének, amelyet sokan a „katolikus Himnuszok” tartottak, tartanak.

A korban új Mária-ünnepek jelennek meg: a rózsafüzér királynéja (1573 – Lepanto után – titulusok, oltárok), Mária nevenapja (1683 – Bécs után), hétfájdalmú Szűzanya (1727), kármelhegyi Boldogasszony (1786).

⁵ CSEREY é. n. (reprint 1772); MIHÁLYFI 1933, 163–164., 655. o.

⁶ *Régi magyar szentség avagy ötvenöt magyar szent és boldog valamint tiszteletreméltó képekkel idézett rövid emlékezete... Az 1737-es latin kiadás szövegét fordította és mai magyar nyelvhez igazította Sinkó Ferenc.*

Mi jellemzi a barokk kor Mária-tiszteletét? Apologetikus, iszlám- és protestánsellenes, és minden katolikus univerzalizmusa ellenére hangsúlyosan épített a magyar szentek, különösen Árpád-házi szentjeink tiszteletére, ezáltal kialakította a Regnum Marianum gondolkörét, amely kormányzási ideológiává is vált. A nemzetközinek és a helyinek sajátos egyensúlyát alakítja ki, s ezáltal sok helyi vonás őrzője a kor Mária-tiszteletében (JÁNOSI 1935; BARNA 2010). A barokknak nevezhető korszak és vallásgyakorlata viszonylag hosszan tartott Magyarországon. Különösen a népi vallásgyakorlás területén még a 19. század első évtizedeiben is hatott. Számos elemében egészen a 19–20. századig meghatározta, befolyásolta, színezte a vallásos életet, s jellemezte a népi vallásosság máriás jellegét.

„A Regnum Marianum állam-elmélete szemben állt a 17. században feltörő királyi abszolutizmussal, csak a rendi államformát tartotta a Szent Istvántól rendelt és Szűz Máriától elfogadott, máriás államformának.”

Hivatkozott művek

- ANTALÓCZY Lajos – LISZTÓCZKY László: *Régi nagy Patrónánk. Magyar Mária-versek*. Főegyházmegyei Könyvtár – Kisboldogasszony Plébánia, Eger, 2000.
- BÁLINT Sándor – BARNA Gábor: *Búcsújáró magyarok*. Szent István Társulat, Budapest, 1994.
- BARNA Gábor: A könnyező Mária-képek kegyhelyei a XVII–XVIII. századi Magyarországon. In: uő: *Búcsújárók. Kölcsönhatások a magyar és más európai vallási kultúrákban*. Lucidus Kiadó, Budapest, 2001. 157–172. o.
- BARNA Gábor: A magyarok Máriája. Szűz Mária tisztelete Magyarországon. In: *Keresztény gyökerek és a boldog magyar élet*. Keresztény Értelmiségiek Szövetsége, Budapest, 2010. 145–168. o.
- BARNA Gábor: *Az Élő Rózsafűzér társulata. Imádság és imaközösség a 19–21. században*. Szent István Társulat – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Budapest–Szeged, 2011.
- CSEREY Farkas: *Loretói Litánia*. Szent István Társulat, Budapest, é. n. (reprint 1772)
- DÁVID Katalin: *Egy asszony, öltözete a Nap. Isten anyja a tipológiában*. Szent István Társulat, Budapest, 2008.
- FREITAG, Werner: Wolfgang Reinhard / Heinz Schilling (Hg.): *Die katholische Konfessionalisierung*. (Recenzió.) In: Wissenschaftliches Symposium der Gesellschaft zur Herausgabe des Corpus Catholicorum und des Vereins für Reformationsgeschichte 1993. Aschendorff, Münster, 1995. (Reformationsgeschichtliche Studien und Texte 135.) 472. o.
- GAÁL Károly: Adatok a kelet-közép-európai Loreto-kultuszhoz. In: Barna Gábor (szerk.): *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában*. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2011. 43–57. o.
- GALAVICS Géza: Hagyomány és aktualitás a magyarországi barokk művészetben – XVII. század. (A barokk képzőművészeti tematika helyi elemei.) In: Galavics Géza (szerk.): *Magyarországi reneszánsz és barokk. Művészettörténeti tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 231–312. o.
- GALAVICS Géza: *Kössünk kardot az pogány ellen. Török háborúk és képzőművészet*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1986.
- HERMANN Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Auróra Könyvek, München, 1973.
- HETÉNY János: *A győri vérről könnyező Szűzanya kultusztörténete*. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2000. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 5.)
- JÁNOSI Gyula: *A barokk hitélet Magyarországon*. Pannonhalma, 1935.
- JÁNOSI Gyula: *Barokk búcsújáró helyeink táji vonásai*. Pannonhalma, 1939.
- KILIÁN István: *A minorita színjáték a XVIII. században. Elmélet és gyakorlat*. Budapest, 1992.
- KNAPP Éva – TÜSKÉS Gábor – GALAVICS Géza: *Esterházy Pál: Az egész világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti. Nagyszombat, 1690*. Balassi Kiadó, Budapest, 1994.
- KNAPP Éva – TÜSKÉS Gábor: *Populáris grafika a 17–18. században*. Balassi Kiadó, Budapest, 2004.

- KNAPP Éva: *Pietás és irodalomtörténet. Irodalomtörténet és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban*. Universitas, Budapest, 2011.
- MEDGYESY-SCHMICKLI Norbert: *A csiksomlyói ferences drámák forrásai, művelődés- és lelkiségtörténeti háttere*. Szerk. Fáy Zoltán Fr. – Kálmán Peregrin Ofm. Fr. – Varga Imre Kapisztrán Ofm. Piliscsaba–Budapest, 2009.
- MIHÁLYFI Ákos: *A nyilvános istentisztelet*. Szent István Társulat, Budapest, 1933.
- MOHAY Tamás: *A csiksomlyói pütkösi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*. L'Harmattan, Budapest, 2009.
- NÉMETH László: A Regnum Marianum állameszme. *Regnum*, 1940/41. 234. o.
- PAKSA Katalin: Mária-énekek a magyar néphagyományban. In: Barna Gábor (szerk.): *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában*. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2011. 218–231. o.
- PÁSZTOR Lajos: A máriavölgyi kegyhely a XVII–XVIII. században. *Regnum*, 1942/43. 563–600. o.
- Régi magyar szentség avagy ötvenöt magyar szent és boldog valamint tiszteletreméltó képekkel idézett rövid emlékezete... Az 1737-es latin kiadás szövegét fordította és mai magyar nyelvhez igazította Sinkó Ferenc*. Új Ember Kiadó, Budapest, 1998.
- SCHÜTZ, Johann Jacob: *Summa Mariana. Allgemeines Handbuch der Marienverehrung für Priester, Theologie-Studierende und gebildete Laien*. 4. köt. Paderborn, 1921.
- SÖLL, Georg: Maria in der Geschichte von Theologie und Frömmigkeit. In: Beinert, Wolfgang – Pteri, Heinrich (szerk.): *Handbuch der Marienkunde*. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1984. 192–209. o.
- SÖLL, Georg: Maria in der Geschichte von Theologie und Frömmigkeit. In: Beinert, Wolfgang – Pteri, Heinrich (szerk.): *Handbuch der Marienkunde*. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 1984. 93–231. o.
- STÖHR, Johannes: Mariologie. In: *Marienlexikon*. 4. köt. Szerk. Bäumer, Remigius – Scheffczyk, Leo. EOS Verlag, St. Ottilien, 1992. 320–326. o.
- SZILÁRDFY Zoltán – TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: *Barokk kori kisgrafikai ábrázolások magyarországi búcsújáróhelyekről*. Egyetemi Könyvtár, Budapest, 1987.
- SZILÁRDFY Zoltán: *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből I. 17–18. század*. Néprajzi Tanszék, Szeged, 1995.
- SZILÁRDFY Zoltán: *Barokk szentképek Magyarországon*. Corvina, Budapest, 1984.
- SZILAS László: *Kis magyar egyháztörténet*. Róma, 1982.
- TÓTH János: *A barkai Skapuláré Társulat története*. Közreadja, a bevezető tanulmányt és a mutatókat írta Barna Gábor. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2002. (Devotio Hungarorum 8.)
- TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században*. Argumentum, Budapest, 2002. (Irodalomtörténeti füzetek 151.)
- TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: Laikus vallásos társulatok. In: uők: *Népi vallásosság Magyarországon a 17–18. században*. Osiris, Budapest, 2001. 267–297. o.
- TÜSKÉS Gábor: *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.
- WACZULIK Margit: A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása. *Regnum*, 1942/43. 724–727. o.

Barna Gábor (1950) a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett történelem–latin szakos középiskolai tanárként és etnográfusként. A Szegedi Tudományegyetem BZTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai tanszékének egyetemi tanára, vezetője. Kutatási területe az újkori vallási kultúra Magyarországon és Európában.